

tone seliškar
bratovščina
sinjega galeba
premiera
dne 10. III. 1956
v kranju

gledališki list
sezona 55/56
št. 8

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE

Bratovščina mladih smo mornarjev zvesta
in pred nami je morja široka cesta,
smelo v soncu jadra smo razpeli,
vsi za srečo v daljo plovemo veseli.

Tu na svoji ladji mi smo gospodarji,
nas od ciljev ne odvrnejo viharji;
smo veliki misli v svojem srcu zvesti:
brž za njo vsi po morja široki cesti!

Tone Seliškar —
Lojze Filipič

Bratovščina

Sinjega galeba

Mladinska igra v petih slikah

Režija: **ZARKO PETAN**

Scena: SAŠA KUMP

Besedilo pesmi: MARTINA BIDOVCĚVA

Kostumi: EVA PAVLIN

Glasba: VIKTOR FABIANI

Ivo	Anka Cigojeva
Franjo	Nada Bavdaževa
Peter	Maks Jeza
Pero	Rudi Goetz
Mihael	Alojzij Vertovšek
Mileva	Marija Krasnikova
Just	Tone Eržen
Braziljanec	France Trefalt
Jakob	Jože Zupan
Barbo	Metod Mayr
Lorenzo	Jože Kovačič
Ante	Mirko Cegnar
Mate	Vladimir Stiglic
Tomo	Janez Fugina
Komandant	Jože Pristov
Radiotelegrafist	Jože Zupan
Stražar	Franc Kropar
Krčmar	Jardo Gogala
Gost I	Jože Pristov
Gost II	Franc Trefalt

Godi se na Galebjem otoku l. 1940

Razsvetljava: STANE KROPAR Odrski mojster: JANEZ KOTLOVSEK

Inspicent: TONE DOLINAR Tehnično vodstvo: VLAD. ŠTIGLIC

Krojaška dela: Gledališka delavnica pod vodstvom Slavka Tavžlja

Siviljska dela: Salon Jakofčič, Kranj

Prizorišča: Dalmacija — Galebji otok, Meteor, Sinji galeb, Splet

Za pomladitev

gledališkega občinstva

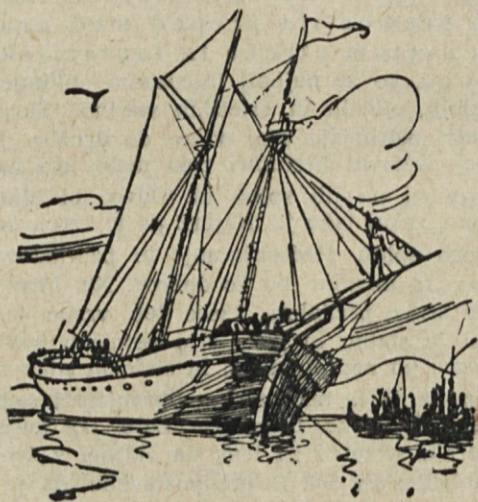
Vsako razmišljanje o gledaliških vprašanjih nas venomer privede na staro in na videz že kar oguljeno vprašanje: kako ustvariti v majhnem, po sociološkem sestavu dokaj raznorodnem mestu — stalno in zares navdušeno gledališko občinstvo? So ljudje, ki mislijo, da je treba iskati vzroke neustaljenosti predvsem v pomanjkanju učinkovite propagande in reklame, drugi spet valijo krivdo na spored, češ, da je bodisi premoderen ali preveč ljudski (nekaj tega bo gotovo res!), predvsem pa se mi zdi pomembno vprašanje, ki se ga nikoli ne dotaknemo: kako približati gledališče otroku in doraščajoči mladini? Zelo enostaven odgovor na vprašanje bi se glasil: Ustanovimo mladinsko in lutkovno gledališče, pa bo vse v redu. Da, idealno bi res bilo tako. Velika mesta imajo že danes taka gledališča. V manjšem mestu, kakor je naše, pa mora to vlogo nujno prevzeti matični oder. Prešernovo gledališče je prav zaradi tega uvedlo letos v program dve mladinski deli. Dve? Pravzaprav le eno. Klasična pravljica je namenjena predvsem otroku. Pubertetnik se ob Janku in Metki prav gotovo ne bo več navduševal (dasi ne izključujem možnosti, da lahko pravljica kot umetnina osvoji vsako občinstvo!) V tem grmu še ni zajca. Kje pa potem? Predvsem v pomanjkanju tiste dramske književnosti, ki bi premostila prepad med pravljичno domišljijjskim svetom otroka in fantazijsko specifično prehodne dobe, ko se najbolj intenzivno oblikuje v mladostniku odnos do moralnih, etičnih in estetskih vrednot. Skratka v obdobju, ko si mladi ljudje ustvarjajo svoj odnos do družbe. Takih del pa je na žalost v vsej svetovni literaturi zelo malo, pri nas Jugoslovanih in Slovencih posebej pa jih sploh ni. Odveč bi bilo ob tej priliki razpravljati o tem, zakaj tako je. Najbrž pa je vzrok isti kakor v mladinski književnosti sploh. Podcenjevanje in prevladovanje tistega neumnega mnenja: „za mladino bo že dobro“. Ne. Prav za mladino nikoli ni nobena stvar predobra. Pisec teh vrstic je namreč trdno prepričan, da si je stalno in gledališču resnično naklonjeno publiko moč ustvariti samo po nepretrganem in stalnem stiku mladega človeka z gledališčem in da je ta stik možno ohranjovati samo preko kvalitetne umetniške mladinske literature. Zato bo naše gledališče od leta do leta moralo stremeti za tem, da vključi v svoj program vsaj dvoje izrazito mladinskih del. Če predpostavimo, da je v celotnem programu še pet takih del iz svetovnega in domačega izročila, ki jih bo mladina lahko s pridom in brez škode gledala, smo si ta stalen in neprekinjen kontakt z doraščujočo publiko že zagotovili. Taka —

orgarsko zrasla in z gledališčem povezana publika pa bo ščasoma dovezeta za sprejemanje vseh umetnin, tudi tistih, ki so ji danes spričo enostranske tradicije morda tuje.

Povedal sem Vam, dragi mladi prijatelji, bojim se, da preveč učeno, kaj stavimo na Vas mi, ki nam je usojeno prevažati Talijin voz po Gorenjskem, s tem pa sem Vam razodel tudi to, zakaj smo Vam pripravili v letošnjem igralnem obdobju poleg „Janka in Metke“ še dramtizacijo Seliškarjeve povesti o „Bratovščini Sinjega galeba“. Stavim, da med Vami ni nikogar, ki povesti še ni prebral, jaz sem jo vsaj petkrat in bržčas jo bom še kdaj, zakaj vedno imam občutek, da je pisatelj pisal resnico o svojem, našem in mojem življenju. Druge resnice v umetnosti ni in je tudi ne iščete!

Naša „Bratovščina“ je po vrstnem redu že četrta uprizoritev na slovenskih poklicnih odrih. Krstili so jo v Celju, igrali pa v Trstu in Kopru. Našo uprizoritev je pripravil Žarko Petan — slušatelj III. letnika AIU v Ljubljani, vodstvo in ansambel Prešernovega gledališča mu iskreno želita, da bi mu njegova nastopna režija, kar se da dobro uspela.

Rado Jan

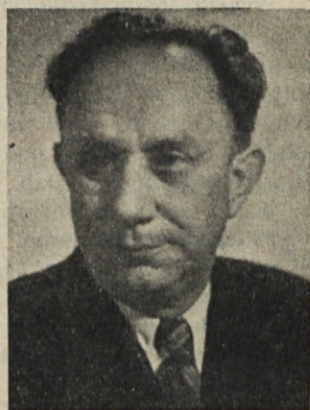

Pisatelj

o sebi in o „Bratovščini Sinjega galeba“

Za mladino sem doslej napisal naslednja dela: „Rudi“, „Bratovščina Sinjega galeba“, „Janko in Metka“, „Hudournik“, „Tovariši“, „Mule“, „Hribovci“. Liščiki“, „Indijanci in gusari“ ter „Posadka brez ladje“. Tudi za „ta velike“ se je nabralo nekaj del in sicer: pesniška zbirka „Trbovlje“, „Pesmi pričakovanja“ ter „V naročju domovine“, nadalje roman „Nasedli brod“, „Hiša brez oken“ in še kaj. Učeni ljudje pravijo, da je „Bratovščina Sinjega galeba“ moja najboljša mladinska knjiga. To knjigo sem napisal leta 1936 — torej pred dvajsetimi leti in ker se je mudilo, sem jo napisal v štirinajstih dneh. Takrat nisem slutil, da bo imela knjiga tak uspeh. Knjiga je do sedaj doživela v Sloveniji 5 izdaj, na Hrvaškem 4 izdaje, v Srbiji, na Češkem in v Italiji pa po eno izdajo. Domnevam, da je bilo v vseh teh izdajah natiskanih okoli 250.000 knjig „Bratovščine Sinjega galeba“. Zdaj pripravljani nov pomorski roman, ki se bo imenoval „Pismo v steklenici“. Snov za ta roman mi je dala zgodovina naših junaških dalmatinskih pomorščakov, ki so s svojimi ladjami na jadra pluli po vseh morjih sveta.

Zdaj pa še nekaj malega o sebi. Star sem 56 let, no, star dovolj, da bi bil lahko že pameten. Toda pišem še kar naprej — in bom pisal, dokler ne bo tinte zmanjkalo. Rodil sem se nasproti tobačni tovarni v Ljubljani. Postal sem pristen ljubljanski paglavec in mnogo raje sem se klatil ob Gradaščici in po gmajnah, kot da bi čepel doma. Tudi za šolo nisem bil preveč vnet. Hotel sem slediti očetu, ki je bil strojevodja na železnici, toda v igri, ko sem bil indijanski poglavar, sem si v bitki z „belimi garjavimi psi“ ranil eno oko. Na železnici pa moraš dobro videti. Torej sem postal študent. Toda nič kaj prida. Za silo sem lezel od razreda do razreda, pri tem pa počel vse, kar odlikuje takšnega fanta: pretepal sem se kot mlad petelin, šipe razbijal, hlače trgal, za tobakom gledal, jabolka rabutal — skratka, počenjal sem vse tisto, kar je za dobrovzgojenega fanta prepovedano. Se danes mržim vse mevže, emere, naročkarje in tožengroše in vse druge take svetnike, kajti le tista krepost nekaj velja, ki si jo iz grehot sam izluščil. Ko

Tone Seliškar

sem doštudiral, sem postal učitelj, potlej sem šel v partizane, po osvoboditvi sem se ukvarjal s tisoč stvarmi, bil sem tudi v Ameriki. Zdaj pa samo pišem in pišem. Morda se mi bo posrečilo napisati spet kako dobro knjigo, za Vas, moji mladi prijatelji.

Včasih slišim svoje sovrstnike tarnati: Ah, kakšna je danes mladina, podivjana, surova — v naših mladih letih smo bili boljši! Figo je to res. Prav takšni ste, kot smo bili mi, niti za nohtek niste ne boljši ne slabši. Stari ljudje strašno radi zataje, da so bili v mladih letih barabice in slabi študenti. Vidite, dolga leta sem poučeval na šolah in nikoli nisem podvomil v našo mladino. Med mojimi učenci je bilo tudi mnogo takih, ki so mi prizadejali nič koliko jeze. Toda, ko je šlo zares, za biti ali ne biti, sem domalega vse te fantje srečal v partizanih in premnogi od le-teh je dal življenje za domovino. In tako ho tudi z vami, o tem sem prepričan, če bo kdaj še potrebno. Bodite veseli, ker ste mladi! Kaj zato, če se kdaj šipa razleti, saj zato je iz stekla! Poglavitno je, da boste domovini dali celega moža — pa najsi bo to ob stroju, v pisarni, v rudniku ali v armadi!

Včasih slišim svoje sovrstnike tarnati: Ah, kakšna je danes mladi-
nina, podivjana, surova — v naših mladih letih smo bili boljši!
Figo je to res. Prav takšni ste, kot smo bili mi, niti za nohtek
niste ne boljši ne slabši. Stari ljudje strašno radi zataje,
da so bili v mladih letih barabice in slabi študenti. Vidite, dolga
leta sem poučeval na šolah in nikoli nisem podvomil v našo
mladino. Med mojimi učenci je bilo tudi mnogo takih, ki so mi prizade-
dejali nič koliko jeze. Toda, ko je šlo za zares, za biti ali ne biti,
sem domalega vse te fantje srečal v partizanih in premnogi od
le-teh je dal življenje za domovino. In tako bo tudi z vami, o tem
sem prepričan, če bo kdaj še potrebno. Bodite veseli, ker ste mladi!
Kaj zato, če se kdaj šipa razleti, saj zato je iz stekla! Poglavitno je,
da boste domovini dali celega moža — pa najsi bo to ob stroju,
v pisarni, v rudniku ali v armadi!

Tone Klavžar

Lojze Filipič govori

Obrnili smo se na tov. Lojzeta Filipiča, dramaturga Drame SNG, ki je dramatiziral Seliškarjevo povest o Bratovščini Sinjega galeba, da nam odgovori na troje vprašanj. Njegove odgovore v celoti objavljamo. Uredništvo se mu za uslugo lepo zahvaljuje!

Dragi Lojze, ali mi lahko poveš kakšni nagibi in motivi so ti velevali, da si dramatiziral Seliškarjevo „Bratovščino Sinjega galeba“?

Na misel, da dramatiziram Seliškarjevo mladinsko povest „Bratovščina Sinjega galeba“, me je privedla moja dramaturška praksa. Slovenci imamo nekaj dobrih gledaliških iger za otroke, huda suša pa vlada v dramski književnosti za doraščajočo mladino. Način življenja se v naglem tempu izpreminja in doraščajoča mladina v že zelo rani mladosti prerašča znane pravljичne motive ali točneje, zanimanje mladine zanje popušča ter se usmerja v druga področja. Danes že predšolski otroci, zlasti fantje, veliko vedo o tehničnih pridobitvah, o letalih, raketah, podmornicah in podobnem in vsi po vrsti se v svojih otroških sanjarijah gredo pilote, raziskovalce in kapetane vsemirskih raket.

Ta dejstva morajo gledališča v repertoarju za otroke in mladino upoštevati, kar pomeni, da morajo poleg pravljичnih iger za otroke uprizarjati tudi igre za doraščajočo mladino z ustrežno tematiko. Pridobivanje mladine za gledališče in navajanje nanj od najbolj rane otroške dobe dalje namreč sodi med poglobitvene naloge gledaliških ustanov, zlasti tam, kjer še ni vzgojenega in izoblikovanega občinstva.

Da bi torej mogel zadostiti tej nujni repertoarni potrebi, sem dramatiziral Seliškarjevo povest o Sinjem galebu in njegovi bratovščini. Najprej sem posegel po tem delu, ker sodim, da spada med vrhunske dosežke mladinske književnosti pri Slovencih, vsebuje pa tudi osnovne dramatične elemente, na katere se je moč pri dramatizaciji nasloniti.

Kaj meniš o dramatizaciji in o prednostih dramatiziranega teksta pred epskim tekstom?

Domim, da je moč govoriti o prednosti te ali druge slovstvene vrsti.

In na koncu, naše gledalce bo gotovo zanimalo, kako je uspela krstna uprizoritev v Celju?

Krstna uprizoritev Bratovščine Sinjega galeba v Celju je sorazmerno dobro uspela in mladi gledalci so prestave zelo radi obiskovali.

Naj dodam še tole:

Nekateri izmed mladincev, ki so pri Bratovščini v Celju igrali, so tako vzljubili gledališče, da še danes sodelujejo pri posameznih predstavah, eden izmed njih pa je ob sodelovanju dobil vzpodbudo za študij dramatike ter za pisanje in lani je celjskemu gledališču že predložil svojo prvo dramo, ki sicer ni prišla na repertoar, ki pa vendarle, če upoštevamo avtorjevo mladost, daje osnovo za upanje, da se bo avtor razvil v dobrega dramatika.

Ansamblu Prešernovega gledališča v Kranju želim veliko uspeha pri uprizoritvi te tehnično in režijsko zelo zahtevne mladinske igre!

Toneta Seliškarja zgodbo

o Bratovščini Sinjega galeba

ob ilustracijah Alberta Sotka pripoveduje Rado Jan

V teje kolibi na Galebjem otoku je preživel Ivo — glavni junak naše zgodbe — svojo mladost. Mati mu je zamlada umrla, oče pa je moral iz vasi, ker je zapravil otoččanom težko priborjene denarce. Tako je rasel Ivo, kot lesnika na gmajni v neustrašenega fanta.

Od mladih nog je stikal za školjkami, lovil ribe in se uril v ribarjenju. Njegovo samoraslo nprav so kmalu vzljubili vsi njegovi vrstniki. Vas pa le ni hotela pozabiti krivice, ki jim jo je storil brez sledu izginuli oče.

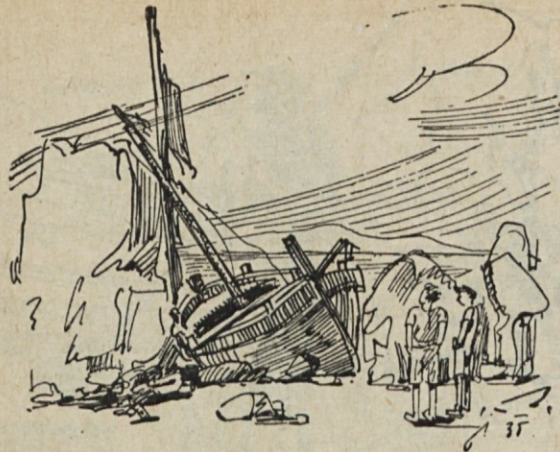
Nenadoma pa se je neke noči vrnil Ivtov oče. Razjeden od hude bolezni in dolgotrajnega trpljenja je še tisto noč umrl. Ivo pa je podedoval za njim jadrnico: „Sinji galeb“.

Zdaj je začel Ivo uresničevati sen otočanov. Jadrnice si ni prisvojil. Z združenimi močmi in s trdno prisluženimi prihranki v kamnolomu so fantje barkačo obnovili in ustanovili „Bratovščino Sinjega galeba“. Sklenili so, da bodo skupaj ribarili.

Ali glej ga šmenta! Vrnitev Ivovega očeta je znova obudila jezo in poželenje po izgubljenem denarju. Odločili so, da prodajo obnovljeno barko in si porazdele denar. Zadelj vložnega truda, še bolj pa zaradi propadlega načrta za ustanovitev ribiške zadruga na otoku, je bila „Bratovščina“ vsa poparjena.

Fantje so tuhtali in tuhtali, kaj bi. Naposled pa jim je Ivo razodel načrt, zelo drzen in tvegan načrt.

ISKRA tovarna za elektrotehniko
in fino mehaniko

KRANJ

proizvaja in dobavlja

Vse vrste avtomatskih telefonskih central. / Telefonske aparate — avtomatske namizne, CB namizne, induktorske namizne, poljske prenosne, ter vse rezervne dele. / **Električne ure in urne naprave. / Tonske kinoaparature** za filme 35 mm in 16 mm. / **Električne vrtalne stroje** EVS 1 $\varnothing$ 10 mm in EVS 3 $\varnothing$ 32 mm. **Električne merilne instrumente** — električne števec; **instrumente za vgraditev** z vrtljivo tuljavo ali z vrtljivim železom — voltmetre, ampermetre, elektrodinamične vatmetre; **prenosne instrumente za obrat** — voltmetre, ampermetre, vatmetre, merilce ozemljitve, univerzalne instrumente, linijske ommetre, preizkuševalce akumulatorskih celic itd.; **precizne laboratorijske instrumente** — voltmetre, ampermetre z vrtljivo tuljavo, elektrodinamične vatmetre; **instrumente za kontrolo toplote** — termoelektrične pirometre; **pribor** za električne merilne instrumente — tokovne transformatorje, ločene shunte, predupore itd.; / **Električni avtomobilski pribor** — avtodinamo, napetostne regulatorje, starterje, vžigalne tuljave, dinamo in reflektorje za bicikle. / **Selenske usmernike po naročilu. / Instalacijski material** — paketna stikala, priključne sponke itd.

„MOTOR“

*Električni
stroji*

*Gasilska
oprema*

Hladilniki

**ŠKOFJA
LOKA**

IZDELUJE:

ELEKTROMOTORJE

ELEKTRIČNE BRUSILNE STROJE

ELEKTRIČNE POLIRNE STROJE

ELEKTRIČNE KROŽNE ŽAGE

GASILSKE ARMATURE

GASILSKE ČRPALKE

ALARMNE SIRENE

HLADILNE NAPRAVE

NAMAKALNE NAPRAVE

*nudi:
svoje priznane izdelke v
bombažnih
in staničnih tiskanih
tkaninah v vseh
modnih barvah in deseni.*

*Naše tkanine
so znane na domačem
in inozemskem tržišču
kot
najkvalitetnejše po izdelavi
in trajnosti.*

*Naročila solidno
in točno
izvršujemo.*

"TISKANINA"

**TOVARNA
TISKANEGA BLAGA**

Kranj

Telefon: centrala 173, komerciala 175

TRGOVSKO
PODJETJE
ZA GORENJSKO
NA VELIKO

KOKRA

KRANJ

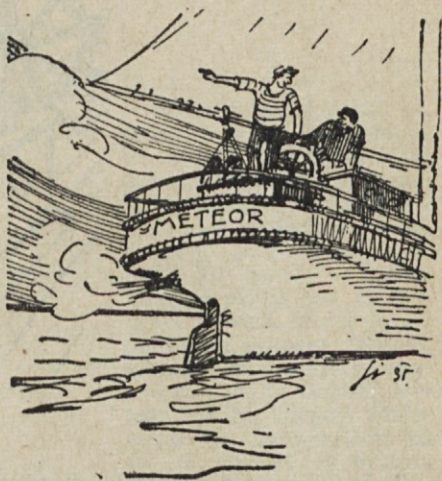
Galanterija -
manufaktura
na veliko

Priporočamo se za nakup!

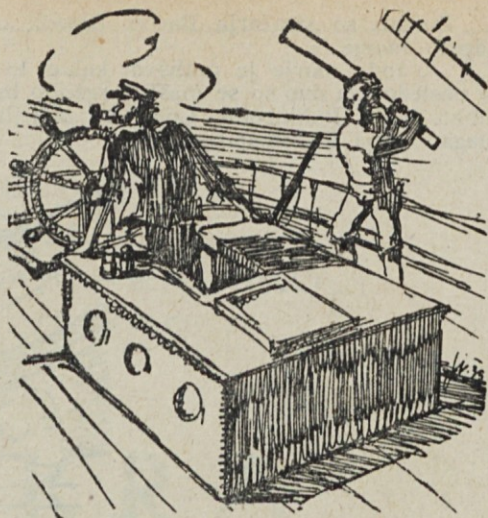
Zvezali so stražarja Barbo, posedli „Galeba“ in se odpravili na odprto morje...

.. toda morje je muhavo, kakor le kaj. Fante je zajelo neurje in naslednjega dne so se znašli z razbito barko na samotnem skalnatem otoku nalik Robinzonu. Le-tu so odkrili špiljo, polno tihotapskega blaga. Indija Koromandija...

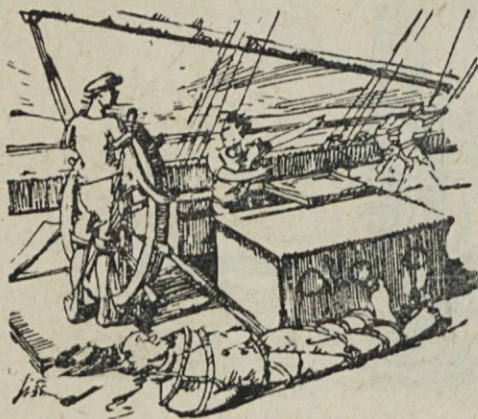

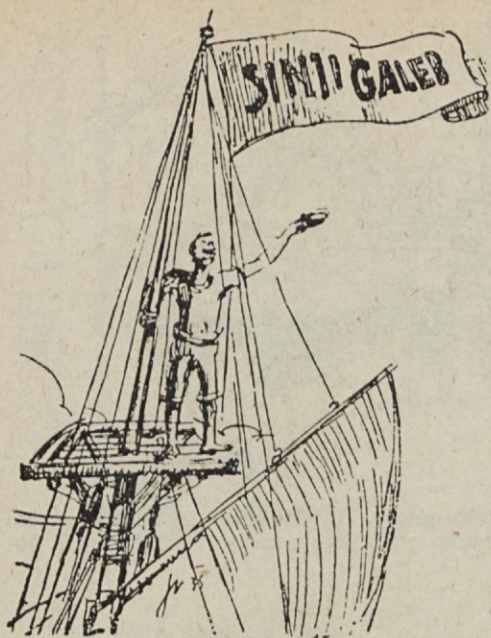
Če ne bi bili prišli na otok tihotapeč, ki so fante z Ivom vred začopatili in jih malone hoteli pobiti, bali so se, da jim ne bi izdali skrivališča.

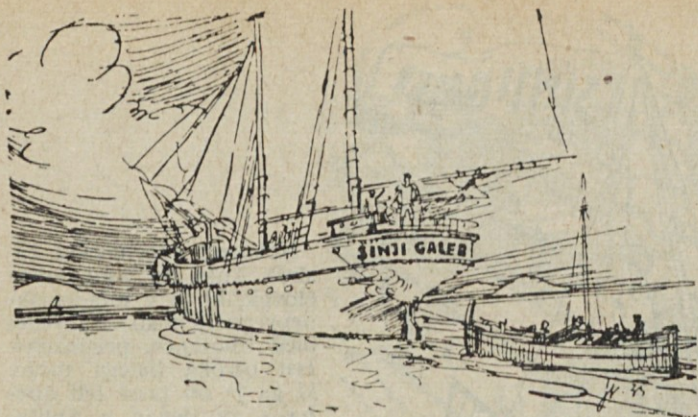
Toda, fantovska iznajdljivost ni bila od muh. Izmotali so se iz kajute, kjer so bili zaprti, ugnali in zvezali tihotapca Anteja in odpluli s tihotapsko motorno ladjo naprej, tihotapce pa so pustili na otoku.

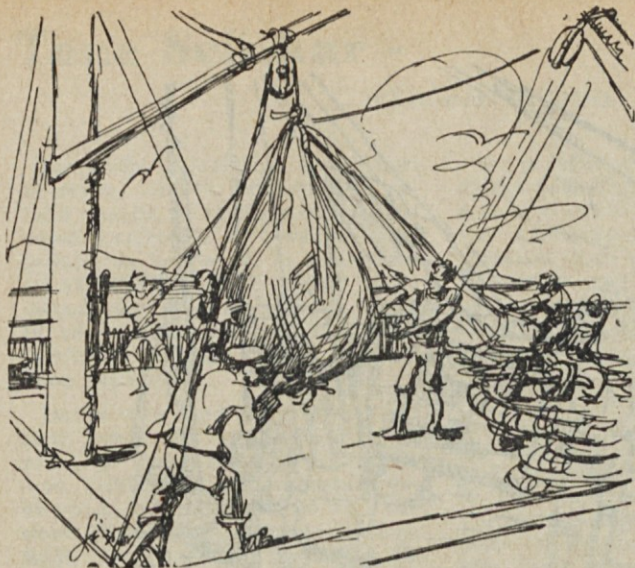
Nekdanji mornariški častnik Ante, po srcu dober človek, ki je v mladeniški nepremišljenosti zabredel med tihotalpce, prepozna v Ivu otroka tistega moža, ki ga je on pred leti operharil za denar v Splitu. Zdaj je prišel čas, da popravi krivico. Vedel je, da on lahko pomaga fantom, ki sami še ne znajo ravnati z ladjo, iz zagate. „Meteor“ je bil njegov. Podaril ga je fantom, oni pa so ga sprejeli v bratovščino. „Meteor“ je dobil novo ime.

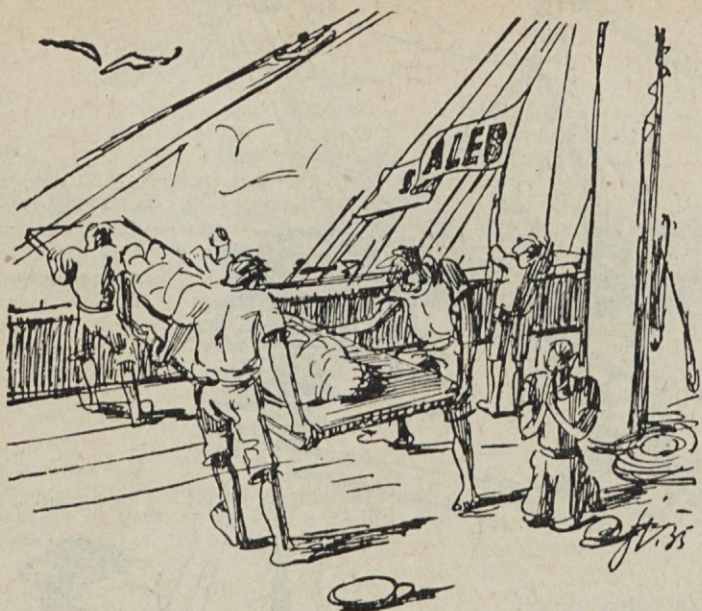
Zivljenje na ladji je postalo pestro. Bratovščina je ladjo povsem prenovila. Ante je mlado posadko učil, kar morajo vedeti dobri pomorščaki.

Tihotapska tolpa je bila „Galebu“ neprestano za petami. Pripetilo se je celo, da so nekega dne ubili Anteja. Se več: polastili so se znova „Sinjega galeba“, vendar le za malo časa. Tolovaji so padli v roke pravici.

Anteja so fantje pokopali kot zreli mornarji. Bratovščina Sinjega galeba pa se je z novo ladjo vrnila nazaj na svoj rodni otok, svetlim dnevom naproti.

Klišeji »Mladinska knjiga«,
Ljubljana

Tone Seliškar -

mladinski pisatelj

Slovenska mladinska književnost ni revna, temveč nasprotno. A solidni temelji, ki so jih postavili naši besedni umetniki od Levstika dalje, pričajo, da bo stavba, ki se ji pravi **MĻADINSKA KNJIŹEVNOST**, rastla vedno višje in postajala vse lepša. In eden izmed delavcev, ki to tako občutljivo poslopje gradijo, je tudi **Tone Seliškar**.

Da je eden med pomembnimi našimi ustvarjalci socialne lirike in proze, je znano mnogim našim ljudem, slehernemu slovenskemu otroku pa se zableščijo oči, ko sliši naslove Bratovščina Sinjega galeba, Rudi, Mule, Janko in Metka itd. Če bi hoteli na drobno govoriti o njegovem pisanju za mladino, bi popisali mnogo pol papirja in, ko bi vse skupaj zložili, bi bila kar zajetna knjiga. Čas in prostor nam tega ne dopuščata, zato se le v glavnih obrisih ozrimo na ta del Seliškarjevega književnega dela.

Seveda ne smemo misliti, da je njegovih devet del mladinske proze, izdanih pri Mladinski knjigi, Mladinski matici itd., vse, kar je napisal, čeprav je jasno to glavnina in zelo veliko ter predmet naše obravnave, kajti po mnogih mladinskih listih in lističih, iz predvojnne in današnje dobe, najdemo pisateljevo ime. Začeli bi kar pri Zvončku, Novem rodu, Kresnicah, Mladinskem listu itd., končali pa pri Cicibanu in Pionirju. Nekaterne teh revij za male se lahko tudi pohvalijo, da jim je Seliškar napisal uvodne povestice v nadaljevanjih za celo leto. (N. pr. Naš rod let. VII. — Bratovščina Sinjega galeba; Ciciban IV. — Hribovci; Pionir XII.—XIII. — Med »Indijanci« in gusarji ter Indijanski rod na pohanu).

Ko je izšla prva Seliškarjeva mladinska povest »Rudi« (1929), je bil že zelo upoštevan pesnik in je služboval kot meščanskošolski učitelj v Ljubljani (tam do okupacije), ki ga je sprejela pod svoj megleni plašč, po nekajkratnem preseljevanju iz enega službenega mesta na drugega. Socialni problemi so Seliškarja hudo mučili; krivico, ki se godi zatiranim, je močno obsojal in tlačene je s svojimi deli napajal z vero v prihodnost. Tudi mali Rudi je siromak iz rudarskega kraja (Trbovlje!), ki je »mesto trpljenja, ponižanja in vzdihov.« V Rudiju se vedno močnejše oglašajo klic po daljni Ameriki, kjer (!) bi našel očeta in srečo (!). Kakor je usodno prišel k hudemu stricu, tako je usodno naletel ob svojem pobegu na dobrega mornarja Toma. Morje, ladja, Amerika. In potem — se začne stara pesem: rudnik, delo, brezposelnost... A glej, končno — sreča: nadarjenost pripelje Rudija do neke vrste izumitelja, najde očeta in mati s sestro se preseli k njemu v Ameriko.

Realistično zasnovana povest lova za srečo, ki jo proletarski otrok doseže (!) z marljivostjo, delom, pogumom, znanjem, se konča malce konvencionalno malomeščansko, sentimentalno in patetično, a vendar z dosledno izpeljano mislijo — da le pošteno delo pripelje do sreče. Če v povesti Seliškar — vzgojitelj kaže mlademu bralcu zgled etične moči, pa na drugi strani Seliškar — človek »sledi svojim mladostnim željam«, kot sam pravi. Izgleda, kakor da se sproščajo nakopičene mladostne sanje in mladostni upor, ki si ob težavah kliče in prigovarja: moram. Morda so v »Rudiju« vidne tudi posledice tistega otroškega hrepenenja po »daljnih, čudežnih deželah«, ki

ga je pisatelj še kot otrok presnavljal iz najrazličnejših knjig. Skoraj gotovo nezavedno so se tu sprostile sile Seliškarjevega otroštva.

V »Rudiju« beremo: »Morje! Morje! Že beseda sama je kakor pesem hrepenenja, ki leži v srcu slehernega človeka.« Ta stavek nam veliko pove. Že ob prvem srečanju nam namreč posreduje pisatelj odnos do morja, ki se jasno in prepričljivo razgrne v »Bratovščini Sinjega galeba« (1936). Morje in življenje ob njem zaživita v »Bratovščini« v tolikšnem sijaju in lepoti, da ni čudno, če je knjiga ena najbolj branih del slovenske mladinske književnosti. Morje je nedvomno Seliškarjeva posebna ljubezen, ob kateri so se razmahnile umetniške moči in porodile našo »odisejado« ali »robinzonado« (v dobrem pomenu besede) oz. boljše: vzorno mladinsko povest.

Šest dečkov, z Ivanom kot osrednjo osebnostjo, uresniči izročilo in poslednjo željo »Braziljanca«, Ivovega očeta. Na smrtni postelji naroča sinu: »...! Vsa vas ena sama družina...! Vsi ljudje drug za drugega...! Nič zavisti, nič pogoltnosti...! Prijateljstvo in ljubezen...! Vsi enako čobri...! ... ..!- Zapuščam ti to svojo lepo misel...! ...! Dvigni jo iz mojega srca in ji daj življenje, da bo vsem ljudem dobro na svetu...!«

V pastelnih barvah se nam prikazuje v »Bratovščini« obmorska ribiška vas (ob Jadranskem morju), kjer živi zapuščena sirota in samorastnik Ivo, ki ga kujeta usoda in — morje. Živi med ribiči, ki »v neprestanem boju za življenje in smrt nekako okamene in nesreča jim ni tako huda kakor tistim, ki so vajeni dobrot in izobilja. Toda okamene le na zunaj. Obrazi so trdi, ožgani od neurij in bojev z morjem, srce pa je zmeraj polno. Ustnice so stisnjene, redkobesedni so, če izgovore dobro, milo besedo, tedaj je ta beseda resnična, saj se je odtrgal od

srca.« Spomin na fantastične gusarje pa je še vedno živ. S »Sinjim galebom« se začne avantura mladih pogumnežev, ki hočejo dokazati, da je v združenju moč ter da poštena in delavna mladost lahko uresniči to, kar se očetom ni posrečilo. Njihovo geslo je »naš Galeb« in ne moj — torej kolektivnost. Stari Ante jim polaga na srce: »Pošteno, nesebično delo! Tovarishvo.«

Pisatelj previdno snuje in pelje bralca po trdno tlakovani cesti svoje zgodbe. Nikoli spodrsnjaja, vse je skladno in dramatično napeto. Tudi srečno naključje, da so dobili tiho-tapsko ladjo in vsa Antejeva zgodba (lik Anteja pa je izklesan!), vse je povsem prepričljivo in organsko vtakano v celotno zamisel »Bratovščine«. Vzgojitelj se je previdno skrival za umetnika in mu narekoval samo ideje; ostalo gre svojo pot. Pustolovščine dečkov niso same sebi namen; če pogledamo pozorneje, vidimo, da so le sredstvo — k dobremu. Saj so šli na pot, da bi uresničili plemenito zamisel. Tako je pisatelj dosegel pravzaprav dvojce: sama pustolovščina mladega bralca (a tudi odraslega!) privlači in ker se za tem skriva plemenita ideja, tudi vzgaja. Poglavlja (sedemnajst jih je) v delu so presenetljivo kompozicijsko skladno razporejena in tri po tri tvorijo nekake enote — dejanja (!), zadnji dve pa sta razplet in epilog. In končni dojem, ki ga dobi uživalec te čudovite povesti, je prav kristalno čist.

Leta 1939 sta izšli dve Seliškarjevi mladinski deli — »Janko in Metka«. Naslov prve zveni kaj pravljичno in prav gotovo sleherni misli, da bo bral o Janku in Metki, ki sta v gozdu našla čokoladno hišico in v njej čarovnico, ki zgori v peči. Ne, to je povsem nova zgodba o istoimenskih junakih. Pravljičnica sicer živi v njenih srcih, a resnica je druga. Kakšen je Jankov dom? Lesena baraka, v kateri ni prav nič prijetno; oče je brez dela in ker ga

je lakota zapeljala, da je kradel, so ga zaprli; mati se je izgubila v tuji; kruha ni, revščina trka s koščeno in neizprosno roko... In podobno je z Metko. Ah, kje neki je pravljíčna hišica! — To so samo sanje, ki se izgubijo, ko je lakota dovolj zahtevna, ali pa se zopet povrnejo, da jo otrok lažje prenaša... Da, to je pravljica iz predmestja, kjer gospodari kruta Resnica. Pred nami se dvigajo liki predmestniñ otrok, ogoljufanih za mladost in njeno lepoto.

V Seliškarjevih mladih junakih vladajo »močne sile«, nekako gorivo, ki bi ga z drugo besedo poimenovali — vera in zaupanje vase in soçloveka. To pa je končno tudi tisto, kar Rudija, Iva, Janka, Ivana (Hudournik), Pavleka (Tovariši) itd., žene naprej — do cilja, ko se življenje dvigne in pomlad zagori. To rej, zaupati vase in delati.

Otožno in žalostno vzdúšje, ki v delu včasih kar duši, daje pretresljivi ton bede. Povest se odlikuje po živahnem dialogu in hitro se menjajoçimi drobnimi slikami, ki so solidno strnjene v celoto. Seliškar je zelo dober opazovalec otroka. In skoraj se dozdeva, da na marsikateri strani »Janka in Metke«, oživi avtorjeva mladost ali pa vsaj nekatere njene lastnosti. Mar ni çutiti dih dečka s Tržaške ceste?

V »Hudourniku« se doslej vedno zmagoviti življenjski optimizem še stopnjuje. »Niç ni na svetu bolj žalostnega, kot so ãrnogledi ljudje...«

Tudi to je povest »močne sile«, ki tira bajtarskega otroka Ivana, da dokaže svojo nedolžnost. Če je bila »Bratovščina« lokalizirana na morje in življenje ob njem, pa nas »Hudournik« popelje na Gorenjsko, pod Karavanke, med globaçe, kote in strmine, kjer je še vedno živo izroçilo o Zlatorogu in zakladu v »Hudiçevem ãrevu«. Kakor se v »Janku in Metki« nekje spajata pravljica in realnost, tako se tudi v tem Seliškarjevem delu družita realnost —

življenje bajtarskega otroka, ki trpi zaradi slabega ãloveka in divjega lovca na eni strani in fantastiçno-romantična bajka prednikov na drugi. A bajka se ob koncu izkaže res le za privid fantazije. »Hudournik« pa govori še o nečem, in sicer, da je življenje hudournik, ki ga je treba obvladati in speljati v strugo, da bo koristil — vsem. Pisatelj je v mnogoçem zadel svojevrstnost ãloveka-hribovca, ki v delu zaživi v elementarnosti nagona in plemenitosti, ki se skriva pod raskavo skorjo nedostopnosti in nezaupanja.

Stara dobra etična vodila so ostala, se poglabljala in se bogatila s svežimi, ki jih je prinesla nova doba. Novi ãas pa je zahteval tudi novo vsebino... V narodnoosvobodilnem boju je (l. 1944) nastajala Seliškarjeva »povest partizanske zvestobe« »Tovariši«. Vrstijo se realistiçno pripovedovani dogodki iz partizanskega življenja — boj, zatišje, lakota, veselje ob zmagi, žalost ob smrti, pesem in krik — vse to se razgrinja s subtilno preproščino, iskreno in nevsiljivo. V otroku dostopni besedi je prikazana vas tik ob razsulu stare Jugoslavije, vdor Nemcev in boj partizanov za slovensko zemljo vse do italijanske kapitulacije — ko se pravzaprav konça prvo dejanje boja in se začenja drugo, ki pripelje do konca. V »Tovariših« zaživijo Dolenjska, Rog. Gorjanci, Bela krajina... Napeto zatišje mirne vasice (Kal) se prelize v grozeço praznoto zapuščeniñ vasi in pogorišč. Prasketanje strojnic se meša s pomladno pesmijo vzbrstelega gozda ali pa s pošastnim zavijanjem mrzle zime. Sredi vsega tega pa živi in se bori mali partizan Pavlek — ki je na grobu svojega oçeta prisegel maščevanje vsem, ki teptajo slovensko zemljo. Pavlek v začetku komaj sluti grozo resniçnosti in otroško romantiçno se mu riše življenje v partizanih; kasneje pa se, ãeprav še vedno otrok, dokoplje do nekega spoznanja o vsem doga-

janju. To je otrok, ki postane zaradi neizprososti življenja prezgodaj zrel. Pravzaprav so taki vsi Seliškarjevi junaki — že zgodaj jim zaradi trpljenja prve brazde v otroška srca (avtobiografski element!).

»Tovariši« so apoteoza tovarištva, kolektivnega boja in zmage, življenja in smrti. Oporoka »Braziljanca« iz »Bratovščine« je tu dosegla višek in popolno uresničitev. Obenem s tem pa so pretresljiva obtožba vojne, fašizma* in nečlovečnosti sploh. Pa še nekaj — tu se najdeta v nerazdružljivi edinosti ljubezen do matere in domovine. Ko se Pavlek poslavlja, mu mati pravi: »Domovina, veš, je mati nas vseh! Zato je prav, da greš... da braniš! Kadar ti bo najbolj hudo, se le spomni name.« »Domovina je čez vse...« tako uči Tone Seliškar mladino. Mati je v Seliškarjevi mladinski povesti tista velika, a skrita ljubezen, ki je mladim junakom v močno oporo. Rudija spomin na mater opogumlja; Ivu je le daljna vizija nečesa dobrega in ravno tako Janku, ki končno le občuti, kaj je mati; Ivanu je misel nanjo vera vase in Pavleku živa podoba boja za domovino. Vsi ti liki pa so nedvomno zrastle iz pisateljve ljubezni do svoje matere, za katero pravi, da »se ni nikoli povzpela nad obzorje večnega garanja.«

Epičnemu nizanju dogodkov daje prav posebno barvo neka kar eterična liričnost, ki se razliva ob slikanju narave, ali v izpovedi tovarištva in prav posebno ob smrti partizanke Sonje.

Povesti pa pripomre tudi humor, ki doslej ni prišel do izraza, a je odslej zvest spremljevalec pisateljvega pripovedovanja.

Posebnost Seliškarjevega mladinskega opusa so njegove zgodbe o živalih, zlasti o mulah. Dve Seliškarjevi knjigi govorita o tem: »Mule« 1948 in »Liščiki« 1950. V Mulah je zbranih dvanajst veselih in bolj ali manj žalostnih dogodivščin o mulah

in njihovih spremljevalcih-partizanih. Te kratke črtice so drobne prigode, ki v prijetno kramljajoči govorici in v vzorni kompoziciji pripoveduje, kako je žival mnogokrat, bodisi s svojo zvestobo ali pa muhavostjo, koristila partizanom. Cela galerija »likov« mul je našla v tej Seliškarjevi knjigi svojo »upodobitev«. Tu so Mukci, Srna, Pika, Cigančica, Bistra, Miška itd. in ob njih se vrstijo najrazličnejši obrazi dobrih in slabih »mulovodcev« Miha, Ceneta, Naceta, Petra in dr. Seveda je najbolj poudarjena najznačilnejša mulina lastnost — trma, ki pa velikokrat izuči tistega, kdor slabo ravna z živaljo in pomaga onemu, ki je z njo dober. Pisatelj s svojo hudomušnostjo prodira v »mulino notranjost«, pripoveduje kaj žival »misli« in zapisuje »pogovore« med mulami in vodniki. Kajti »človek, ki ljubi svojo žival, jo tudi razume, pa naj že govori v kakršnemkoli jeziku.« Ostanajo pa mule le mule in navidezne človeške lastnosti so le sredstva, da bi vse skupaj oživel in — vzgajalo.

Vse te zgodbe so kaj preproste, »brez našopirjene bombastike in papirnatega ‚heroiziranja‘, brez prikritne sentimentalnosti in profesorsko resnega moraliziranja.« (M. Mejak) Šegavo zaokrožene zgodbe s svojevrstnimi motivi so in vedno bodo malim privlačno branje. Ob vsem tem pa je bežno skicirano, ne da bi bilo globlje osvetljeno, življenje partizanov v nekaterih zdaj boli zdaj manj hudomušnih trenutkih, ki so ostali pisatelju v spomniju in ki jih je uporabil kot prijetne zapise iz težkih dni revolucije.

»Mulam« podobno je tudi devet zgodbic v »Liščkih«. Poleg mule nastopajo tu še medved, volk, pes, konj, osel itd. V nekem smislu so »Liščiki« nadaljevanje »Mul«, toda invencioznost pisatelja pri izbiri motivov je malo opešala, zrahljala se je tudi kompozicija in tisti prvinski odnos do snovi, ki je tako obču-

ten v »Mulah«, je precej zbledel. Živali so tu mnogokrat nosilke določenih lastnosti, bodisi negativnih (volk, medved) ali pozitivnih (pes). Do večjega izraza so prišli tudi posamezni liki partizanov, ki so rahlo karikirani. Prav posebno pozornost pa vzbuja črtica Liščki — po svoji mehki občutja in simboličnosti.

Svojevrstno mesto v Seliškarjevi mladinski prozi zavzema »Dedek Som« 1953, s podnaslovom »pravljijna povest«. Pravljijčnost v polnem pomenu besede je bila doslej Seliškarju tuja; »Dedka Soma« pa je naslikala domišljija, kajti »zakaj bi človek ne poiskal v svoji domišljiji vseh takih stvari, ki so mu mikavne in ljube, da rad o njih sliši.« Tako se je zatekel v fantastično pravljijni svet, da bi oživel in simbolično poosebil ter ob koncu pustil, da zmaga dobro in izgine slabo. Nenasitnost otrokovega poželenja po nevernavnem bo ob tem delu nasičena, a pozitivna idejnost bo pač vplivala zdravo. Slikovitost, barvno niansiranje, naravno zapletanje zgodbe, polnost dejanja ter akvarelsko risani ljudje, živali, to je le nekaj lastnosti, ki govore delu v dobro.

Pendant »Bratovščini« je Seliškarjeva zadnja knjiga »Posadka brez ladje« 1955. Zopet je zaživela pisateljeva ljubezen do morja in ljudi, ki žive z njim.

»Posadka« je sinteza dosedanjega Seliškarjevega pisanja za mladino. Ne morda motivno in vsebinsko, temveč idejno in etično. Tiste človeške vrednote, ki so nakopičene po ostalih delih, se tu pokažejo v novi

in sveži luči. Tudi tu bi po pravici lahko dali isti podnaslov, kot je pri »Tovariših«. Nima pa s »Tovariši« le etično-idejnih stičnih točk, temveč se zanimivo, tudi časovno odvija prav v isti dobi. Tik pred razpadom stare Jugoslavije se začne povest ladje Delfina in njene posadke, obenem s tem pa se začneja tudi pustolovščina štirih otrok: Miška, Nikole, Perice in Anke. Po uničenju ladje zanese posadko celo na afriško obalo, od koder se srečno dokoplje do jadranske ožale in kjer postanejo pomorščaki - partizani. Napetost ne popusti skozi vso povest in dogodki se menjavajo s filmsko hitrostjo. Nekateri liki so izredno plastično izdelani: nepozaben je zlasti kuhar mojster Andrej, ki s svojim humorjem poživlja pripovedovanje, ali pa bistroumni Miško, pogumna Anka in resni kapitan itd. Vsi junaki pa so zvezani s trdno vezjo ljubezni do domače zemlje in neizprosnim sovrastvom do vojne in fašizma, največjega zla človeštva. Misli male Anke: »Tudi čez to kraško zemljo se bo razširila sreča...«, pa so hrepenenje vseh članov posadke...

Tako smo si v bežnih obrisih ogledali Seliškarjevo mladinsko prozo. Preostane nam še eno in sicer, poudariti moramo, da se Seliškar uvršča med naše najboljše mladinske pisatelje. Nevsiljiv je s svojo vzgojnostjo, neprisiljeno vpliva z zgodbo, nikoli ni sladkobno osladen, temveč vedno življenjsko stvaren. Umetnik pripoveduje, a vzgojitelj stoji ob strani in mu svetuje.

Gregor Kocijan.

Domače gledališke novice

Marijan Dolinar, član igralskega zbora MG v Celju, je v ponedeljek dne 27. februarja nastopil v našem gledališču s celovečernim programom umetniške besede. To pot je pripravil devet Cankarjevih

Podob iz sanj. Navzoči so prednašanje Cankarjeve besede toplo sprejeli. Vodstvo gledališča se je odločilo, da bo pripovedovalca tekom tega meseca še enkrat povabilo v goste. Javnost bo za to priliko posebej obveščena po Glasu Gorenjske.

Cankarjeva farsa „Pohujšanje v Dolini Šentflorjanski“ bo naša deveta uprizoritev v letošnji sezoni. Najbolj slovensko in hkrati najbolj svetovljansko delo slovenskega klasičnega repertoarja bo režiral Miloš Mikeln. Izvirno in globokoumno ter domiselno sceno je zasnoval Mile Korun. Premiera bo predvidoma sredi aprila. Režiser Dino Radojevič nam je obljubil, da pride kot režiser-gost režirat Salacroujeve „Noči jeze“ — moderno delo talentiranega francoskega avtorja, ki je s tem delom posegel v problematiko francoskega odporniškega gibanja. Pretresljiva usodnost medvojnih let, naslikana brez črno belih kontrastov zaživi pod njegovim peresom vsaj v kompleksnosti in človeški prizadetosti.

Prešernovo gledališče bo v okviru dvajsetletnice štrajka kranjskih tekstilcev sodelovalo z uprizoritvijo na prostem. Katero delo bo uprizorjeno v ta namen, ta hip še ne moremo določno povedati.

Dne 11. II. se je v Ljubljani poročila Angelca Hlebecetova, članica umetniškega ansambla PG in Herbert Grün, nekdanji dramaturg Prešernovega gledališča in sedanji umetniški vodja in dramaturg MG v Celju. Obema sodelavcema iskreno čestitata uprava in ansambel PG s toplimi željami pa se čestitkam pridružuje tudi Uredništvo Gledališkega lista.

Trgovsko podjetje „MODA“ - Kranj

Vam nudi 3 ugodnosti pri nakupu: CENA
KAKOVOST
IZBIRA

galanterijskega, manufakturnega in modnega blaga

PG